

Iwona Malinowska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

UWARUNKOWANIA ROZWOJU AGROTURYSTYKI NA OBSZARACH CENNYCH KULTUROWO I PRZYRODNICZO NA PRZYKŁADZIE POWIATU SOKÓLSKIEGO (WOJ. PODLASKIE)

*CONDITIONS OF AGRITOURISM'S DEVELOPMENT IN VALUABLE
CULTURAL AND NATURAL AREAS IN SOKÓŁKA DISTRICT
(PODLASKIE PROVINCE)*

Słowa kluczowe: agroturystyka, walory turystyczne, różnorodność kulturowa

Key words: agritourism, tourist assets, cultural diversity

Synopsis. Na przykładzie jednego z powiatów województwa podlaskiego przedstawiono czynniki, których obecność w danym regionie wpływa na pobudzenie oraz ograniczenie rozwoju agroturystyki. Praca zawiera również dynamikę gospodarstw agroturystycznych w powiecie na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat.

Wstęp

Turystyka wiejska, w tym agroturystyka, czyli wypoczynek w gospodarstwie rolnym, to bardzo powszechna w ostatnich latach forma spędzania czasu wolnego, urlopu z dala od dużych aglomeracji miejskich, hałasu i zanieczyszczenia środowiska. Jest swoistą ucieczką od miejskiego zgiełku.

W Polsce jednym z najbardziej dziewiczych terenów jest Podlasie. Jak niektórzy twierdzą, jest to ostatni pozostały w granicach Polski skrawek dawnych Kresów. Dziewiczą przyrodę na tych terenach chronią utworzone Parki Narodowe: Biebrzański i Białowiecki oraz Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej. Między tymi obszarami chronionymi leży powiat sokólski – region, w którym od wieków ścierały się wpływy różnych państw, kultur i religii. Powiat sokólski niewątpliwie posiada znaczny potencjał, przy wykorzystaniu którego jest możliwa, a nawet opłacalna, działalność agroturystyczna. Gospodarstwa agroturystyczne stanowią podstawową formę organizacji odpoczynku ludzi na wsi, z pełnym zakresem zabaw, zabiegów, diety, leczenia niekonwencjonalnego oraz edukacji przyrodniczej, historycznej i etnograficznej. Powiat sokólski niewątpliwie posiada znaczny potencjał, przy wykorzystaniu którego jest możliwa, a nawet opłacalna, działalność agroturystyczna.

Powiat sokólski leży w północnej części Niziny Podlaskiej, stanowi 11% obszaru województwa podlaskiego, od strony wschodniej graniczy z Republiką Białorusi. Przygraniczne położenie powiatu, wschodnia granica Unii Europejskiej oraz dobra dostępność komunikacyjna stwarza korzystne przesłanki dla rozwoju ruchu turystycznego na terenie powiatu oraz efektywność funkcjonowania agroturystyki.

Celem opracowania jest przedstawienie czynników, mających wpływ na rozwój agroturystyki w powiecie oraz przedstawienie dynamiki gospodarstw agroturystycznych na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat.

Czynniki przyrodnicze i kulturowe warunkujące rozwój agroturystyki w powiecie sokólskim

Zasadniczym warunkiem rozwoju ruchu turystycznego, w tym również agroturystyki, jest występowanie walorów turystycznych. Stanowią one zespół elementów środowiska naturalnego oraz elementów pozaprzyrodniczych, które – wspólnie lub każde z osobna – są przedmiotem zainteresowania turysty.

Rysunek 1. Położenie powiatu sokólskiego w skali kraju
Źródło: www.regiozet.pl.

Jednym z walorów jest atrakcyjność obszaru, którą z punktu widzenia uwarunkowań rozwoju agroturystyki określają zasoby środowiska przyrodniczego. Atrakcyjność turystyczna obszarów to stopień, w jakim obiektywnie istniejące warunki „przyciągają” turystów. Należy przez to rozumieć istnienie określonej cechy charakterystycznej, „przyciągającej” turystów na określone tereny, dzięki walorom krajobrazu naturalnego, klimatu, pomników historii, a także różnych interesujących obiektów zagospodarowania turystycznego [Jalinik 2002].

Agroturystyka organizuje formę rekreacji odbywającej się na obszarach wsi, a zatem obejmuje różnego rodzaju aktywność rekreacyjną związaną z przyrodą, wędrownkami, turystyką zdrowotną, krajoznawczą, kulturalną. W głównej mierze dzięki walorom przyrodniczym, ale także kulturowym właściciele gospodarstw agroturystycznych mogą rozwijać swoją działalność turystyczną. Największe szanse na rozwój agroturystyki mają zatem wsie i gospodarstwa, położone w bliskiej obecności rzek, stawów, lasów, pagórków, łąk. W miejsca mało atrakcyjne przyrodniczo, bezładne i bezwodne, turysta nie przyjedzie.

Niemal każde gospodarstwo agroturystyczne w powiecie położone jest w takim atrakcyjnym turystycznie terenie. Powiat sokólski podobnie jak całe województwo podlaskie wchodzi w skład makroregionu „Zielone Płuca Polski”, jest to swoista integracja ochrony środowiska z rozwojem gospodarczym i postępowaniem cywilizacyjnym na obszarze Polski północno – wschodniej, idea wychodząca naprzeciw naturalnej potrzebie ochrony dziedzictwa przyrodniczego. Jest to podstawa do oceny przyrody powiatu względem turystyki. Ponadto powiat sokólski swoim zasięgiem obejmuje dziewięć rezerwatów przyrody oraz obszary chronione Kotliny Biebrzańskiej i Puszczy Knyszyńskiej. Walory geograficzne obszaru chronionego krajobrazu wykorzystują w swoim działaniu gospodarstwa agroturystyczne, ponieważ wzgórza morenowe o określonej wysokości i składzie gruntowym mogą być prawidłowo prezentowane i oceniane naukowo tylko u nich. Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej został powołany w celu ochrony i zachowania zasobów przyrodniczych, walorów kulturowych i historycznych Puszczy Knyszyńskiej, a także dla stworzenia warunków do prowadzenia działalności naukowej i dydaktycznej oraz rozwijania turystyki i wypoczynku.

Obecność walorów przyrodniczych powoduje, że powiat jest obszarem cennym przyrodniczo, jego wartości krajobrazowe niewątpliwie służą zaspokojeniu potrzeb wypoczynków, turystycznych, kulturalnych, estetycznych oraz naukowych. Unikatowe warunki przyrodnicze stwarzają liczne możliwości uprawiania turystyki, jak choćby tradycyjnej turystyki historycznej i dziedzictwa kulturowego, turystyki przyrodniczej i wodnej. W powiecie występują wymarzone warunki do aktywnych form wypoczynku, w tym turystyki pieszej, rowerowej i konnej zharmonizowanej z naturalną przyrodą. A to wszystko daje podstawę dla rozwoju agroturystyki w tym regionie, która umożliwi racjonalny sposób zagospodarowania turystycznego, uwzględniający ochronę środowiska przyrodniczego. Agroturystyka stanowi jedną z najbardziej sprzyjających człowiekowi form regeneracji sił fizycznych i psychicznych oraz najbardziej pasującą do warunków przyrodniczo-gospodarczych sokólszczyzny formę działalności mieszkańców wsi [Horodeński, Sadowska-Snarska 2001].

Jednak to, co w głównej mierze przyciąga turystów w to miejsce, to walory kulturowe, wynikające z różnorodności kulturowo-etnicznej powiatu sokólskiego. Związana jest ona z położeniem na polsko-białoruskim pograniczu etnicznym, łączącym kulturę polską i rosyjską z kulturą Tatarów. Obok siebie mieszkają tu wyznawcy religii katolickiej, prawosławnej oraz islamu, a związana z tym obecność obiektów architektury i urbanistyki na Ziemi Sokólskiej buduje kulturowy, etnograficzny i historyczny wizerunek powiatu. Sokółka zyskała określenie stolicy polskiego orientu, a to za sprawą mieszkających tu wyznawców islamu, polskich Tatarów, mających swoje meczety we wsi Kruszyniany i Bohoniki. W czasie świąt islamskich Bohoniki i Kruszyniany gromadzą muzułmanów z całej Polski, przyczyniając się do rozpowszechnienia turystyki religijnej na tych terenach. To właśnie specyficzna różnorodność kulturowa regionu, w głównej mierze stymuluje rozwój turystyki, wielu właścicieli gospodarstw agroturystycznych to właśnie polscy Tatarzy. W marcu bieżącego roku meczet w Kruszynianach odwiedził podczas wizyty w Polsce brytyjski następca tronu Księżę Walii Karol. Wydarzenie to może w przyszłości spowodować większe zainteresowanie regionem, a co za tym idzie przyczynić się do wzrostu liczby turystów.

Uwarunkowania społeczno-ekonomiczne

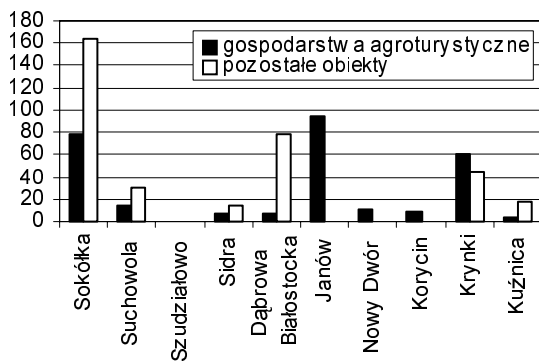
Obok czynników przyrodniczych i kulturowych istotną rolę w rozwoju atrakcyjności obszarów agroturystycznych odgrywają czynniki społeczno-ekonomiczne. O ile występowanie walorów przyrodniczych i kulturowych pobudza rozwój turystyki na danym obszarze, czynniki społeczne i ekonomiczne mogą go ograniczać.

Agroturystyka, jako forma działalności pozarolniczej mieszkańców wsi, nie tylko stanowi dla nich źródło dodatkowego dochodu, ale również [Kiryłuk i in. 2002]:

- stymuluje rozwój gospodarstw rolnych oferujących usługi dla turystów,
- stymuluje rozwój miejscowej infrastruktury umożliwiający wykorzystanie walorów turystycznych; wraz z rozwojem ruchu turystycznego obszary pobudzone będą do rozwoju gospodarczego, przez co staną się atrakcyjniejszymi dla miejscowej ludności,
- pobudza miejscowy rynek pracy,
- wpływa na rozbudowę i modernizację zasobów mieszkaniowych rolników,
- zwiększa sprzedaż produktów pochodzenia rolniczego, łatwiejszy dostęp turystów do zdrowej i świeżej żywności,
- zapobiega odpływowi młodych ludzi z gospodarstw rolnych,
- nadaje znaczenie ochronie walorów przyrodniczych,
- stwarza możliwości atrakcyjnego wypoczynku, przede wszystkim ludziom mniej zamożnym.

Istotnym elementem atrakcyjności turystycznej jest zagospodarowanie turystyczne. Innymi słowy, o właściwym poziomie usług turystycznych świadczy zapewnienie turystom satysfakcjonujących ich warunków podaży. Uprawianie turystyki jest możliwe, gdy jest dobry dojazd do celu podróży, gdy możliwe jest poruszanie się po wybranym terenie, gdy zapewnione jest bezpieczeństwo pobytu, baza noclegowa i żywieniowa oraz urządzenia związane z higieną osobistą.

Infrastruktura turystyczna służąca agroturystyce ściśle wiąże się z miejscem recepcji turystycznej – baza noclegowa, żywieniowa, rekreacyjna – skupia się w jednym miejscu, w gospodarstwie agroturystycznym. Agroturystyka tym różni się od wielu form turystyki, iż w miejscu będącym celem wyjazdu, turysta może wykupić nocleg, posiłki oraz zdrowo wypocząć przy wykorzystaniu bazy rekreacyjnej. Wszystkie gospodarstwa agroturystyczne w powiecie zapewniają turystom bazę gastronomiczną, zazwyczaj jest to tradycyjna żywność wiejska oraz nocleg, określony komfort wypoczynku i informację edukacyjną o miejscowościach.

Rysunek 2. Miejsca noclegowe w powiecie z podziałem na gminy
Źródło: [www.sokolka-powiat.pl].

Agroturystyka, jako zorganizowana forma działalności, wymaga profesjonalnego przygotowania i zarządzania. W chwili obecnej pojedynczemu rolnikowi trudno jest sprostać rosnącej konkurencji. Nie jest on bowiem przygotowany do prowadzenia tego typu działalności, ma też niewielkie szanse na pozyskanie środków na działalność związaną między innymi z promocją swojego gospodarstwa. Stąd ważną rolę w rozwoju agroturystyki odgrywają różnorodne instytucje i zakłady, które stymulują jej rozwój.

W powiecie sokólskim na jedną gminę przypada średnio 1 obiekt noclegowy. Nie jest to liczba imponująca biorąc pod uwagę liczbę gmin oraz fakt, iż powiat sokólski jest drugim, co do wielkości powiatem w województwie. Obiekty noclegowe liczą łącznie 633 miejsca noclegowe, z czego 45% stanowi baza noclegowa w postaci gospodarstw agroturystycznych. Dysponują one łącznie 285 miejscami noclegowymi, z czego 84% stanowi bazę całoroczną. Najliczniej występują w gminie Janów – 33, Sokółka – 27 oraz Krynki – 21%. W czterech gminach gospodarstwa agroturystyczne stanowią jedyną bazę noclegową. Na rysunku 2 przedstawiono bazę noclegową w poszczególnych gminach powiatu, z uwzględnieniem miejsc noclegowych w gospodarstwach agroturystycznych.

Głównymi czynnikami ograniczającymi rozwój tej formy turystyki jest niedostateczna promocja (brak przewodników, folderów reklamowych, czasopism) oraz brak punktów informacyjnych, posiadających oferty gospodarstw agroturystycznych znajdujących się w powiecie. Właściwa informacja, trafnie dobrane środki promocji znacznie wpływają na popyt usług agroturystycznych. Istotną rolę w rozwoju agroturystyki odgrywają także instytucje i organizacje (ośrodek doradztwa rolniczego w Szepietowie), ich pomoc doradcza, finansowa i organizacyjna jest niezastąpionym elementem w rozwoju gospodarstw nastawionych na przyjęcie turystów. Ośrodki doradztwa rolniczego pomagają w uzyskaniu atestu gospodarstwa ekologicznego oraz organizują szkolenia i pomoc w uzyskaniu środków na rozwój agroturystyki. Władze gminne starają się o poprawę stanu dróg i tworzą szlaki turystyczne uwzględniając obecność gospodarstw turystycznych na tych szlakach.

Część gospodarstw agroturystycznych powiatu należy do Podlaskiego Stowarzyszenia Agroturystycznego, którego siedziba mieści się na terenie powiatu sokólskiego. Zadaniem organizacji jest promocja województwa poprzez szerzenie informacji na temat walorów turystycznych regionu, na stronie internetowej stowarzyszenia znajduje się wykaz gospodarstw agroturystycznych [www.psa.org.pl]. Wiele gospodarstw posiada własne strony internetowe, co z pewnością przyczynia się do ich promowania, a co za tym idzie, do pozyskiwania potencjalnych klientów. Istnieją specjalne strony internetowe, na których można zamieścić swoją ofertę. To źródło informacji jest obecnie jednym z najskuteczniejszych sposobów pozyskiwania klientów, podobnie jak środki masowego przekazu. Szansą na promocję regionu, są programy telewizyjne o ogólnopolskim zasięgu – region, dzięki swojemu „orientalnemu akcentowi” jest często odwiedzany przez przedstawicieli mediów, którzy przygotowują audycje o polskich Tatarach, ich kulturze i dziedzictwie kulinarnym.

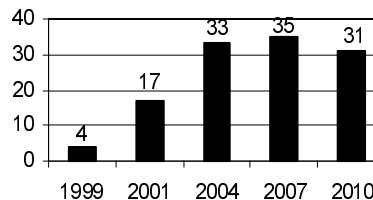
Dynamika gospodarstw agroturystycznych w powiecie sokólskim

Na przestrzeni ostatniej dekady znacznie wzrosła liczba gospodarstw świadczących usługi agroturystyczne. Spowodowane było to faktem, iż turystyka wiejska stała się coraz powszechniejszą formą spędzania czasu wolnego, urlopu, preferowaną przez różne grupy społeczne. Dla większości właścicieli jest to sposób na osiągnięcie dodatkowego dochodu, obok dochodu pochodzącego z produkcji rolniczej.

Do 2007 roku liczba gospodarstw agroturystycznych w powiecie wzrosła prawie ośmiokrotnie, natomiast w ostatnich 3 latach zmalała o 11%. Obecny rok jest pierwszym od dziesięciu lat, w którym zanotowano spadek w tej dziedzinie. O jego przyczynach będzie można mówić, jeśli tendencja ta utrzyma się w kolejnych latach. Powodem może być duża konkurencja na rynku lokalnej agroturystyki, bądź nieopłacalność działalności pozarolniczej. Rysunek 3 przedstawia dynamikę liczby gospodarstw agroturystycznych od 1999 r. Wraz z liczbą gospodarstw agroturystycznych wzrosła liczba przybywających do nich turystów.

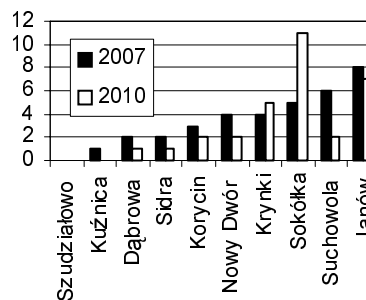
Liczba odwiedzających tereny wiejskie zwiększa się z roku na rok. Turyci coraz częściej preferują wczasy na wsi, traktując je, jako okazję do poznania rolniczego trudu i wypoczynku u tych, którzy zamienili życie w mieście na spokój wiejskich uroczysk. Zakres usług agroturystycznych oferowanych przez gospodarzy, wzrasta zatem systematycznie. Przejazdki konne, wspólne ogniska, pieczenie chleba, wycieczki krajoznawcze po okolicy, to tylko część atrakcji, jakie czekają na gości korzystających z kwater agroturystycznych w powiecie sokólskim.

Gospodarstwa agroturystyczne w powiecie skupiają się głównie na obszarach o wysokich walorach krajobrazowych i kulturowych. Gminy, w których zwiększyła się ich liczba zamieszkałe są przez polskich Tatarów. Posiadają one najliczniejszą bazę noclegową w postaci gospodarstw agroturystycznych. W gminie Janów są to walory w postaci boga-

Rysunek 3. Liczba gospodarstw agroturystycznych w powiecie sokólskim w latach 1999-2010

Źródło: jak na rys. 1.

Rysunek 4. Liczba gospodarstw agroturystycznych w powiecie z podziałem na gminy

Źródło: jak na rys. 1.

tej sztuki ludowej (Szlak Rękodzieła Ludowego), natomiast gmina Suchowola położona jest w otulinie Biebrzańskiego Parku Narodowego, stąd i tam rolnicy czerpią dodatkowy dochód z agroturystyki. Na rysunku 3 przedstawiono liczbę gospodarstw agroturystycznych w poszczególnych gminach powiatu sokólskiego w 2010 roku w porównaniu z 2007 rokiem.

Jednym z czynników ograniczających rozwój agroturystyki są niewątpliwie wysokie koszty uruchomienia tej działalności. Gospodarze liczą na pomoc i dofinansowanie ze strony władz gmin, ośrodków doradztwa rolniczego oraz stowarzyszeń agroturystycznych. Szansą na pozyskanie środków finansowych są również programy unijne, zwłaszcza Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013, w ramach którego dofinansowywana jest również działalność pozarolnicza, w tym agroturystyka.

Podsumowanie

Celem niniejszego artykułu było m.in. pokazanie, iż niewielki region, położony we wschodniej części Polski posiada potencjał turystyczny, który należy racjonalnie wykorzystać. Obecność walorów przyrodniczych i kulturowych daje powiatowi sokólskiego doskonałą podstawę dla rozwoju agroturystyki na tym terenie. Tradycyjne rolnictwo, przygraniczne położenie w otulinie puszczy na terenach nie zdegradowanych przez przemysł stwarza idealne warunki do wypoczynku rodzinnego na wsi. Region znany jest głównie z występującej tu mozaiki narodowościowej, obok siebie mieszkają wyznawcy religii chrześcijańskiej i islamu. Atrakcyjność danego miejsca można podnosić poprzez dbanie o istniejącą infrastrukturę, poprzez jej remonty i podnoszenie standardów. Konieczna jest fachowa promocja oferty turystycznej oraz potrzeba dofinansowania działalności agroturystycznej, której uruchomienie wiąże się z wysokimi kosztami.

Literatura

- Horodeński R., Sadowska-Snarska C.** 2001: Województwo podlaskie u progu XXI wieku. Wyd. Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok.
- Jalinik M.** 2002: Agroturystyka na obszarach przyrodniczo cennych. Wyd. Politechniki Białostockiej, Białystok.
- Kiryłuk H., Michałowski K., Ziolkowski R.** 2002: Uwarunkowania i kierunki rozwoju turystyki w województwie podlaskim. Wyd. Politechniki Białostockiej, Białystok.
- [www.psa.org.pl].
- [www.regiostat.pl].
- [www.sokolka-powiat.pl].

Summary

The paper aim to present the stimulating and limiting conditions of agritourism's development on the example of chosen district of podlaskie province. The article presents agritourist farms' dynamics for last ten years.

Adres do korespondencji:

mgr Iwona Malinowska
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Katedra Ekonomiki Edukacji, Komunikowania i Doradztwa
ul. Nowoursynowska 166
02-787 Warszawa
tel. (22) 593 41 82
e-mail: iwona_malinowska@sggw.pl